

BOĞAZKÖY CİVARINDA BULUNAN BİR ETİ KABARTMASI

Prof. H. G. GÜTERBOCK

1945 yazında, Türk Tarih Kurumu Alacahöyük kazısı heyeti, Boğazköy'ün takriben 4 km. kuzeyindeki Yekbaz köyünde bir kabartma bulunduğunu Ankara'ya bildirdi. Alacahöyük kazılarını ziyaret eden ve bu arada Yekbaz'a da giden, Fakültemiz Arkeoloji mezunlarından Bay Yusuf Boysal, bu kabartmanın bir krokisini bana da gösterdi. Krokiye göre kabartmanın Yazılıkaya'daki kadın tanrı tasvirlerine çok benzediği anlaşıldığından onu bizzat görmek için oraya gitmeyi faydalı buldum. Bu surette, 1939'danberi ziyaret edemediğim Alacahöyük kazısının yeni durumunu da görmek mümkün olacaktı. Arkadaşım Arkeoloji Doçenti Dr. Ekrem Akurgal ile birlikte yapmak istediğimiz tetkik gezisi için gereken tahsisat Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı Prof. Enver Ziya Karal delâletiyle Fakültece sağlandı. Misafir olarak Fransız Hititoloğu M. Maurice Vieyra gezimize iltihak etti. Alacahöyük kazı heyeti başkanı ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Dr. Hâmit Koşay, kabartmayı yerinde incelememe müsaade ve üçümüzü Höyük'teki kazı evinde misafir etmekle kalmadı, gidiş geliş ve Höyük civarındaki gezilerimiz için kazı kamyonetinden faydalanmak fırsatını vererek bize her bakımdan yardımı dokundu. Adı geçen bütün zatlara burada da şükranlarımı ifade etmeği borç bilirim. Boğazköy'de bizi evinde misafir eden Başöğretmen Ekrem Olgaç hatırasını da burada anmak istiyorum. 1946'da hayata gözlerini yuman bu değerli arkadaşı, 1933'te ilk defa Boğazköy kazılarına iştirak ettiğim zamandanberi tanıyordum. Kendisi, kazı heyetine her bakımdan yardım eder, Boğazköy harabelerini ziyaret eden birçok kimselere misafirperverlik gösterir, Eti başkentinin tarih ve arkeolojisiyle yakından ilgilenir, vatandaşlarına hakikî bir tarih aşkını aşilar ve anıtların korunmasına çok yardım ederdi. Vakitsiz ölümü, Boğazköy'e gidenlerin hepsi için büyük bir kayıptır.

29 / 9 / 1945 tarihinde Bay Ekrem ile birlikte Yekbaz'a gittiğimiz zaman, kabartmayı köyün ana caddesinde gördük ve taşın çıktığı söylenen, köyün batısındaki tepeye çıktık. Sungurlu-Boğazköy yolunun batısında ve köye birkaç yüz metre mesafede bulunan tepenin "Tablası büyük,, adını taşıdığını söylediler. Kurt Bittel, Bizans tuğla ve çanak parçaları topladığı bu tepenin adını, vaktiyle "Kiliseyeri,, olarak öğrendiğini mektupla bana bildirdi. Biz de, tabii olan tepenin üstünde yalnız Bizans devrine ait çanak çömlek ve tuğla kırıntıları bulduk. Eti kabartmasının buraya başka bir yerden getirildiği anlaşılmakta ve Bizans devrinde mezar veya yapı taşı olarak kullanıldığı muhtemel görülmektedir.

Blok, gri renkli kireçtaşı'ndan olup ölçüleri şöyledir:

Yükseklik: 90 sm.

Alttaki işlenmemiş kenarın yüksekliği: 15 - 20 sm.

Genişlik: 65 - 67 sm.

En büyük kalınlık: 45 sm.

Düzeltilmiş sol tarafının kalınlığı: 30 sm.

„ sağ „ „ : 35 sm.

Dr. Hâmit Koşay'ın emri üzerine blok, aynı günün akşamı Başöğretmen Ekrem Olgaç tarafından Yekbaz'dan Boğazköy'e getirilmiş ve oradaki İlkokulun bahçesine yerleştirilmiştir.

Taşın ön cephesi, alt tarafındaki yüksek kenar müstesna, itina ile düzeltilmiş ve üzerine kabartma olarak bir kadın tanrı tasviri işlenmiştir (resim 1-2). Figürün başının hizasında ve arkasında kabartma hiyeroglifler vardır. Yazı ve kabartmanın hemen bütünü çok iyi korunmuş, yalnız figürün yüzü tahrip edilmiştir. Figür, heyeti umumiyesi, tasvir tarzı ve üslubu bakımından Yazılıkaya kadın tanrılarına çok benziyor. Sağ eli, öne uzatılmış, sol eli ise çene hizasına kaldırılmıştır. Yazılıkaya'da olduğu gibi, sağ dirsekte aşağıya bir hat inmektedir. Yazılıkaya'ya nazaran burada iki nokta daha iyi bellidir: yukarıda, dirsek belirtilmiş ve inen hattın ayrı gösterilmiştir ve hattın alt kısmı, sivri uçlu papucun üstünde sağa dönüp uzun etekliğin kenarına getirilmiştir. Böylelikle bu düz hattın bir cübbe veya çarşafın kenarı olduğu teyit ediliyor¹. Vücudün üst kısmı, sade bir elbise ile örtülmüştür.

¹ Bittel-Naumann-Otto, Yazılıkaya (Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaft 61, 1941), s. 119.

Belinde düz bir kemer vardır. Belden aşağısı, pilili ve arkaya sarkan uzun bir eteklik şeklindedir. Pililer Yazılıkaya'daki misallerden biraz farklı, ön alt kısmında da biraz itinasız işlenmiştir. Yazılıkaya kadın tanrı tasvirlerinin pililerinde de ufak tefek farklar olup bazılarının eteklikleri (55, 59 ve 60 No. lı figürlerde) Yekbaz kabartmasınıninkine yakınlık göstermektedir. Figürün başından sırtı boyunca inen ve Bittel'e göre² saç örgüsü olması gereken hattın, burada kemerin dışında kaldığı bellidir.

Yazılıkaya kadın tanrılarıyla benzerliği tesbit edilen bu kabartmanın gerçekten oraya ait olması çok muhtemeldir. Hiyerogliflerin, normal duruma göre figürün önünde olmayıp arkasında bulunması, bu kabartmanın uzun bir sıradan çıkarıldığı intiba'ını vermektedir; şöyle ki bu figüre ait yazıt önündeki taşta isabet ediyor ve mevcut yazıt arkasındakine aittir. Figürün ayaklarının hemen altında bulunan çıkıntı da, Yazılıkaya kabartmalarının altlarındaki çıkıntıya tekâbül etmektedir. Figürün yüksekliği de Yazılıkaya kabartmalarına aşağı-yukarı uyar: Bittel'in verdiği ölçülere göre³, 50-54 sayılı kabartmaların yüksekliği ortalama 78 sm. olduğu halde, taşımızın çıkıntı üstündeki yüksekliği 70-75 sm. dir. Fakat taşımızda, tahrip edilmiş baş örtüsünün yüksekliği Yazılıkaya'dakinden daha azdır. Baş örtüsü tamamlanırsa, küçük fark ortadan kalkar; başka ifade ile figürlerin şapkasız olarak yüksekliği gözönüne alınır, tamamen aynı olduğu anlaşılıyor. Başlığın eksik olması, izah edilmesi güç olan tek noktadır. Bu, izler göstermemesine rağmen, ya muahhar bir zamanda blokun üst kısmının kesilmesi, veya kabartmanın, üstüne yerleştirilen bir blokta devam etmesi, veyahut ta sanatkârın, taşın küçüklüğünden dolayı figürün başlığını daha basık yapmış olması şeklinde izah edilebilir. Zâten Yazılıkaya'daki kadınların başlıkları da aynı ölçüde değildir.

Mustatil bir blok üzerine yapılan bir kabartmanın Yazılıkaya'daki kaya kabartmaları sırasına ait olmasına şaşmamalıdır. Hâfirlerin müşâhede ettiklerine göre 55 ile 56 sayılı kabartmalar arasında kayada 1.3 - 1.5 m. genişliğinde büyük bir açıklık vardır. Hâfirler, bu açıklığın eskiden bir duvarla örtülmüş olduğunu ve kabartmaların da bu duvar içine konan bloklarda devam etti-

² Yazılıkaya, s. 191.

³ Yazılıkaya, s. 75.

ğini tahmin etmişler ve Naumann'ın yaptığı rekonstrüksiyonda bu duvardaki kabartmaların tahmin edilen durumu gösterilmiştir ⁴ (resim 3). Açıklığın genişliğine göre hâfirler, burada üç kabartmanın mevcudiyetini kabul etmişlerdir. Blokumuzun eni 65 sm. olduğu ve yazının, diğer kabartmalarda olduğu gibi, bir figürün ellerinin üstünde bulunmayıp figürümüzle arkasındaki figür arasında bulunduğu için, burada yalnız iki blok üzerinde birer figürün varlığını ve tasvirin biraz daha büyük mesafeli olduğunu tahmin etmek istiyoruz. Blokumuzun, tahmin edilen iki bloktan hangisi olduğunu, No. 55'in hemen sağına mı, yoksa No. 56'nın hemen soluna mı isabet ettiğini kestiremiyoruz. Bu mesele, taş Yazılıkaya'ya götürmeden halledilemez.

Hiyerogliflere gelince (resim 1-2): Beyzî "Tanrı,, ideogramının altında SBo 42 Nu. 11 ⁵ grup, yani bir keçi başı ile boynuzunda asılı bir main ve onun altında "ga,, işareti vardır. Böylelikle bu grubun bir kadın tanrının adı olduğu anlaşılıyor. SBo 42 sayılı grup, SBo II 8, 30 ve 67 numaralı mühürlerde ve Köylütolu yazıtında bir şehzade isminde geçiyor. Diğer bir mühürde (SBo II, 79), bir "şehir beyi,, nin adı SBo 42 + 46 a (mu) diye yazılmıştır ve Yazılıkaya'da bulunan damganın (SBo II, 221) ortasında, SBo 42 grubunun biraz değişik bir şekli, başka işaretlerle beraber görünüyor. Yeni bulunan kabartmadan öğrendiğimize göre, bunların hepsi bir kadın tanrı adıyla yapılan şahıs isimleridir. Keçi başını ihtiva eden grupla yazılan bu kadın tanrının adını bilmediğimiz için, onu ihtiva eden has isimlerini de maalesef okuyamıyoruz ⁶.

Netice itibariyle yeni bulunan taşın Yazılıkaya'nın adı geçen açıklığına ait olduğunu ve Naumann'ın rekonstrüksiyonunu güzel bir şekilde doğruladığını büyük bir ihtimalle kabul edebiliriz. Kaya kabartmalarından çok daha iyi muhafaza edilen bu kabartmanın, ne yazık ki başı tahrip edilmiştir.

⁴ Yazılıkaya, s. 74, Lev. 10, resim 2'de, sağda. Naumann'ın, baş hizasında bir derz göstermiş olması, bir tesadüf eseri olmakla beraber, hâfirlerin de bir kabartmanın üstteki blokta devam edebileceğini kabul ettiklerini göstermektedir.

⁵ SBo = Güterbock, Siegel aus Boğazköy (Archiv für Orientforschung, Beiheft 5 ve 7, 1940 ve 1942). Hiyeroglifler, II nci cilt, s. 84 v. d.'daki şekil listesine göre zikredilmiştir.

⁶ Von Brandenstein, Hethitische Götter nach Bildbeschreibungen in Keilschrifttexten, s. 83 'ten, İyaya adlı ilâhenin «dağ koyunları» ile beraber tasvir edildiğini öğreniyorsak da, onun bizim yazı işaretiyle yazılan tanrı ile aynı olduğu katî değildir.